

Η κοινωνία των πολιτών, το κράτος και η ‘επανίδρυσή’ του

Το δίλημμα ‘κράτος ή κοινωνία των πολιτών’ δεν μπορεί και δεν πρέπει πλέον να απαντηθεί ως δίλημμα (ή το ένα ή το άλλο). Γιατί ούτε το κράτος είναι ανεκτό δίχως την κοινωνία των πολιτών, ούτε από την άλλη πλευρά η κοινωνία των πολιτών δίχως το κράτος. Στη μεν πρώτη περίπτωση, η ύπαρξη κράτους δίχως την κοινωνία των πολιτών οδηγεί αργά ή γρήγορα στον ολοκληρωτισμό και την αυταρχικότητα των εξουσιαστικών δομών, στην απουσία δημοκρατίας και στη στέρηση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Στη δε δεύτερη περίπτωση, η ύπαρξη της κοινωνίας των πολιτών δίχως κράτος οδηγεί στην κυριαρχία των δυνατών επί των αδυνάτων, των πλουσίων επί των πτωχών και ακόμα στον ‘πόλεμο όλων εναντίον όλων’, εφ’ όσον δεν θα υπάρχει ο ρυθμιστικός και εγγυητικός μηχανισμός του κράτους δικαίου για την απόδοση δικαιοσύνης και την εξισορρόπηση των κοινωνικών αντιθέσεων. Κοντολογίς, η πρόσφατη όσο και η λιγότερο πρόσφατη κοινωνική και πολιτική ιστορία έχει δείξει ότι προκειμένου να μπορέσει μια χώρα και ένας λαός να ευημερήσει χρειάζεται τόσο το κράτος όσο και την κοινωνία των πολιτών. Χρειάζεται ακόμα μια ισορροπία στις μεταξύ τους σχέσεις που να υπερβαίνει τη διλημματική κατάσταση του ‘μηδενικού αθροίσματος’ (η ύπαρξη του ενός ακυρώνει την ύπαρξη του άλλου) και να προχωρεί σε πιο θετικές και αρμονικές συνθέσεις μεταξύ οικονομικής ευημερίας, κοινωνικής συνοχής και δικαιοσύνης, πολιτική δημοκρατίας, αποτελεσματικής διοίκησης και γενικής ελευθερίας και αυτονομίας των ανθρώπων.

Κοινωνία πολιτών και ελευθερία

Το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας της ‘κοινωνίας των πολιτών’ οφείλει να αναζητηθεί στη σφαίρα της ελευθερίας και του αυτοκαθορισμού της δράσης των ανθρώπων. Δηλαδή, στην απουσία εμποδίων και δεσμεύσεων στη συμπεριφορά τους και στις μεταξύ τους σχέσεις, αλλά και στη συνειδητοποίηση ότι η ελευθερία του καθενός οφείλει να μην ασκείται σε βάρος της ελευθερίας του άλλου, δεδομένου ότι όλοι διαθέτουν ίσα δικαιώματα στην ελευθερία τους. Επιπλέον, βασική διάσταση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί αυτό που θα χαρακτηρίζαμε ως ‘θετική’ ελευθερία ή αυτο-νομία. Δηλαδή, η ύπαρξη κανόνων και αρχών που τίθενται αυτόνομα για τη διαχείριση της ελευθερίας του καθενός. Πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι βασική διάσταση στην κοινωνία των πολιτών αποτελεί το αίσθημα και το πνεύμα της εμπιστοσύνης στις κοινωνικές σχέσεις και συναλλαγές, καθώς και η ύπαρξη κανόνων που τίθενται ελεύθερα και αυτόνομα από τα κοινωνικά υποκείμενα, τα οποία έτσι προσδιορίζουν και ρυθμίζουν αναλόγως τη συμπεριφορά τους. Άρα, εχθρός της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί ο κάθε είδους και μορφής ολοκληρωτισμός, αλλά και η απουσία κανόνων και αρχών της κοινωνικής ζωής που τηρούνται και τίθενται ελεύθερα και αυτόνομα από τα ίδια τα μέλη της κοινωνικής ομάδας.

Επανίδρυση του κράτους και δημοκρατία

Το μοντέλο διακυβέρνησης που ίσχυσε και εφαρμόστηκε ως τώρα στην Ελλάδα, εκτός του ότι υπήρξε συχνά αυταρχικό και αντιδημοκρατικό, πάνω απ’ όλα χαρακτηρίστηκε από τον έντονο συγκεντρωτισμό στην άσκηση της εξουσίας. Με συνέπεια πολλοί να φοβούνται ότι το ‘κράτος των Αθηνών’ απειλεί με εξαφάνιση και περιθωριοποίηση το λοιπό κράτος των Ελλήνων (την εκτός των τειχών υπόλοιπη Ελλάδα). Εν τούτοις, παρά τον υπερβολικό συγκεντρωτισμό ίσως μάλιστα εξ αιτίας αυτού, οι περιφερειακές ανισότητες υπήρξαν και παραμένουν στη χώρα εξαιρετικά έντονες και ανησυχητικές. Η ισόρροπη εθνική ανάπτυξη που συνιστά όχι μόνο εθνική επιταγή αλλά και εθνική αναγκαιότητα και προϋπόθεση της ισότητας των πολιτών και της δημοκρατικής

διακυβέρνησης κινδυνεύει να μείνει γράμμα κενό περιεχομένου. Βασική προϋπόθεση για να αλλάξουν αυτά είναι η άμεση όσο και ριζική μεταβολή της κρατικής διοίκησης και του κυρίαρχου μοντέλου ‘αθηνοκεντρικής’ διακυβέρνησης. Ειδικότερα, η διαμόρφωση ενός νέου συστήματος περιφερειακής διοίκησης στη χώρα (όπως εκτενέστερα προσδιορίζεται στις σελίδες του βιβλίου μου ‘Κράτος και Κοινωνία των Πολιτών’) με αιρετά περιφερειακά συμβούλια που να αντιστοιχούν στις δέκα (10) ιστορικές περιφέρειες της Ελλάδος (Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Ιόνια, Θεσσαλία, Στερεά, Αττική, Πελοπόννησος, Κρήτη, Αιγαίο) και είναι εμπλουτισμένα με τους αναγκαίους πόρους, τις αρμοδιότητες και το προσωπικό αποτελεί όρο για την ισόρροπη εθνική ανάπτυξη. Γιατί τελικά το δίλημμα σήμερα είναι απλά ‘περιφερειοποίηση ή περιθωριοποίηση.’

Η πολιτική ζωή της χώρας δοκιμάζεται από μια κρίση αξιοπιστίας και αποτελεσματικότητας. Η απαξίωση, όμως, της πολιτικής αποτελεί κίνδυνο για τη δημοκρατία. Ο πολιτικός κόσμος της χώρας και ιδίως οι εκάστοτε κυβερνώντες ανακυκλώνουν εμπειρίες και προβλήματα με μικρές έως μέτριες συνήθως επιτυχίες, δίχως τη δυνατότητα της σχεδίασης και πολύ λιγότερο της εφαρμογής ενός νέου οράματος για τον ελληνισμό στον 21^ο αιώνα. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Γ’ Ελληνική Δημοκρατία υποφέρει από μια κρίση ποιότητας και αποτελεσματικότητας. Οι πολιτικές προσωπικότητες έχουν φυσικά το μερίδιο της ευθύνης τους, έστω και αν σπάνια το αναλαμβάνουν δημοσία. Εκείνο όμως που προέχει είναι η αλλαγή των συνθηκών παραγωγής πολιτικού λόγου, στρατηγικής και προσωπικού. Ζήτημα που άπτεται της αλλαγής του εκλογικού συστήματος, της δημοκρατικότερης οργάνωσης των κομμάτων, της προαγωγής της διαφάνειας και της ηθικής στην πολιτική ζωή, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, τον εκδημοκρατισμό και την ουσιαστική ‘επανάδρυση’ ενός σύγχρονου κράτους. Και βέβαια της πολιτικής κουλτούρας και νοοτροπίας. Μιας κουλτούρας και μιας πολιτικής λογικής και φιλοσοφίας που δεν μπορεί πλέον να περιορίζεται σε μια λογική απλής διαχείρισης, περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικής, του συστήματος, αλλά στη μεθοδική, δημοκρατική και υπεύθυνη αλλαγή το ίδιου του συστήματος διεύθυνσης των κοινών υποθέσεων της χώρας και του λαού.

Το λαϊκό κίνημα και ιδίως η εγρήγορση των πολιτών σε ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος τελεί σε ύφεση για να μη πω σε ύπωση σε μια εποχή μειωμένων προσδοκιών λόγω απογοήτευσης, κορεσμού από ρηχή επιχειρηματολογία και ηθική κωφότητα. Οι άνθρωποι, ιδίως οι πιο αδύναμοι και οι λιγότερο ευνοημένοι, τα φέρνουν πέρα δύσκολα ακόμα και για τον επιούσιο, ενώ οι ισχυροί και οι πιο ευνοημένοι κολυμπούν ή βουλιάζουν στα τενάγη της υλιστικής και ατομικιστικής ευωχίας. Οι πιο πολλοί από τα ενδιαμέσα στρώματα τελούν σε σύγχυση αξιών και αμηχανία περί το πρακτέον και το σκεπτέον. Στις συνθήκες αυτές η κυρίαρχη πολιτική και πνευματική τάξη, όπως αναπαράγεται και διαιωνίζεται από τα ΜΜΕ, δεν είναι σε θέση να τάμει τα ζητήματα και να χαράξει πολιτικές μεγάλης πνοής και εμβέλειας για τον τόπο και τα προβλήματά του. Κοντολογίς, η τέχνη της πολιτικής, όσο και η πολιτική φιλοσοφία, στη χώρα που την γέννησε και την καλλιέργησε όσο πουθενά αλλού στο παρελθόν, σήμερα μοιάζει περισσότερο με καρικατούρα και κακογραφία. Όμως η ιστορία δεν τελείωσε και οι πνευματικές και κοινωνικές δυνάμεις της ανανέωσης εκκολάπτονται με τρόπο που ίσως ακόμα δεν είναι εντελώς προφανής. Η αναγκαιότητά τους όμως είναι εντελώς πασίδηλη και όλο και περισσότερο επιβεβλημένη.